

Dünyada ve Türkiye’de Sanayileşme I - Strateji ve Temel Sanayileşme Sorunları

Erdem Koç ¹

Mahmut Can Şenel ^{*2}

Kadir Kaya ³

ÖZ

Sanayileşme, bir bölgede sanayi etkinliklerini ön plana çıkarmak için yapılan sosyal, ekonomik ve mühendisliğe ilişkin çalışmaların tümü olarak tanımlanmaktadır. Günümüz dünyasında gelişmiş ekonomilerin aynı zamanda sanayileşmiş ülkeler olmaları, ekonomik gelişme ile sanayileşme arasında çok yakın bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada, ekonomik göstergeler ışığında ülkemizdeki ve dünyadaki sanayileşme durumu değerlendirilmiştir. Ayrıca, ülkemizdeki temel sanayileşme sorunları (ekonomik risk ölçütleri, sanayide yatırım durumu, yatırım-enflasyon ilişkisi vb.) güncel verilere dayanarak analiz edilmiştir. Sonuç olarak, ülkemiz sanayinin istenilen düzeye ulaşması için düşük katma değerli ve emek-yoğun ürünler yerine ileri teknolojili ve sermaye-yoğun ürünler üreterek bu ürünleri geliştirmekte olan ülkelere ihraç etmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sanayi, sanayileşme, ekonomik göstergeler, kalkınma

The Industrialization in the World and Turkey I - Strategy and Basic Industrialization Problems

ABSTRACT

Industrialization is defined as all social, economic and engineering studies to prioritize industrial activities in a region. In today’s world, developed economies are industrialized countries at the same time. This situation indicates a very close relationship between economic development and industrialization. In this study, the status of industrialization in our country and world has been evaluated according to economic indicators. Also, the basic industrialization problems in our country (economic risk criterion, investment status in the industry, investment-inflation relation etc.) were analyzed based on current data. In conclusion, our country should produce high-technology and capital-intensive products instead of low-value-added and labor-intensive products in order to reach the desired level of our industry in country. In this way, high-technology and capital-intensive products can be exported to the developing countries.

Keywords: Industry, industrialization, economic indicators, development

---

* İletişim Yazarı

Geliş/Received : 01.06.2017

Kabul/Accepted : 03.07.2017

¹ Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Müh. Fak., Makine Mühendisliği Bölümü, Samsun - erdemkoc@omu.edu.tr

² Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Mühendislik Fak., Makine Mühendisliği Bölümü, Samsun - mahmutcan.senel@omu.edu.tr

³ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Mühendislik Fak., Makine Mühendisliği Bölümü, Samsun - kadir.kaya@omu.edu.tr

1. GİRİŞ

Sanayi, kelime kökeni Arapça dilinden gelmekte olup emek ve sermayeyi kullanarak hammaddeleri ve yarı mamul maddeleri işleyip mamul madde haline dönüştüren tüm üretim faaliyetleri olarak tanımlanmaktadır. Sanayi terimi 18. yüzyılda İngiltere’de ortaya çıkmış, 1774’de İngiliz James Watt’ın buhar makinasını sanayide kullanmasıyla başlamıştır. Kömür ve buhar kuvvetine dayanan makinalaşma, işbölümünde ihtisaslaşmaya yol açmış ve böylece büyük sanayi devrimi dünya ekonomisinde yerini almıştır [1].

Uluslararası Standart Sanayi Sınıflandırması’nda **sanayi sektörü**; imalat sanayi, madencilik, elektrik, su ve inşaat sektörlerinin katılımıyla geniş anlamda tanımlanmaktadır. Gıda, içki, tütün, dokuma, giyim eşyası, orman ürünleri, mobilya, kâğıt ürünleri, kimya, plastik, metal ana sanayi, makina-teçhizat, ulaşım aracı gibi sanayi sektörleri imalat sanayi içerisinde yer almaktadır. Sanayi sektörü içinde **imalat sanayi**, en önemli ve dinamik alt sektördür. **İmalat sanayi**, hemen hemen tüm ülkelerde gerek üretim değeri gerekse istihdam hacmi bakımından en büyük paya sahip sektördür [2].

Bir ülkedeki sanayileşme ile ekonomik büyüme arasında doğrudan bir ilişki sözsudur. Ekonomik büyümeyle ilgili olarak iki temel ölçüt bulunmaktadır. Bunlar Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) ve Gayri Safi Milli Hasıla’dır (GSMH). GSYİH, bir ülkeyi yurt edinmiş insanların sahip oldukları, mal ve hizmet üretimi gerçekleştirmek için kullanılan üretim faktörleri (doğal kaynaklar, emek, sermaye ve girişimcilik) ile belirli bir yılda ürettikleri tüm nihai mal ve hizmetlerin toplam piyasa değeridir. Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) ise sadece vatandaşların ülke içinde elde ettikleri üretim süreci sonucunda elde edilen faktör gelirleri (kâr, ücret ve rant gibi) ile ülke dışında elde edip de ülkeye transfer ettikleri faktör gelirlerinin toplamıdır [3, 4].

1990’ların başından itibaren, küreselleşmenin ivme kazanıp, üretim faktörlerinin ve sermayenin, ülke sınırlarının dışına taşması sonucu, makroekonomik analizlerde, bir ülkenin yurttaşlarının gelirini ifade eden GSMH yerine, bir ülkenin sınırları içerisinde yaratılan toplam geliri ifade eden GSYİH üzerine yoğunlaşmıştır. Türkiye ekonomik büyüme ve sanayileşme açısından son yıllarda büyük bir sıçrama göstermiştir. 1980’li yılların başına kadar bir tarım ülkesi olan ve ihracatı tarım ürünlerine dayanan ülkemiz, ihracatının %90’dan fazlası sanayi ürünleri olan bir ülke haline gelmiştir. Türkiye’de başta gelen ihraç ürünleri; motorlu kara taşıtları, metal, giyim ve dokuma, makina-teçhizat, gıda, kimyasal madde, dayanıklı tüketim ürünleri ve rafine edilmiş petrol şeklindedir [3, 4].

Bu çalışmada, ekonomik göstergeler ışığında ülkemizdeki sanayileşme süreci analiz edilmiştir. Bu analizlerde, ülkemizin dünya ekonomisindeki yeri ve geleceğe yönelik büyüme tahminleri değerlendirilmiştir. Ayrıca, bu çalışma kapsamında ülkemizdeki

sanayileşme sorunları (ekonomik risk ölçütleri, sanayide yatırım, yatırım-enflasyon ilişkisi vb.) güncel verilere dayanarak değerlendirilmiş ve irdelenmiştir.

2. SANAYİLEŞME

2.1 Genel Sanayileşme Olgusu

Sanayileşme, özellikle 19. yüzyılda başlayan **Sanayi Devrimi** ile birlikte oluşan ve ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasal vb. alanlarda uğradıkları değişiklikler dikkate alınarak açıklanabilir [5, 6]. **Sanayileşme**, sosyal yapıda büyük değişimlere sebep olabilmektedir. **Sanayileşme**, ekonominin tarım ve hizmetler sektörlerinde de meydana gelebilir. Tarım sektöründe ileri teknoloji ve mekanizasyon ile yönetim ve işletmeciliğin ileri seviyelere ulaşması ancak sanayileşme ile mümkün olabilmektedir. Günümüz dünyasında gelişmiş ekonomilerin aynı zamanda sanayileşmiş ülkeler olmaları, **ekonomik gelişme** ile **sanayileşme** arasında çok yakın bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Bir ülke gelişmiş ise aynı zamanda da sanayileşmiş demektir. Bunun tersi de doğrudur. Sanayi sektörü; teknolojik gelişmeyi hızlandırıcı, işgücünü eğitici, içsel ve dışsal ölçek ekonomileri yaratıcı, altyapıyı tamamlayıcı, rekabeti artırıcı vb. kalkınmayı doğrudan özendirici etkileri genellikle tarım kesiminden daha yüksektir. Bu nedenle hemen hemen bütün az gelişmiş ülkelerde **sanayileşme**, iktisadi veya ekonomik kalkınmanın temel yaklaşımı olarak benimsenmiştir [7-10].

Ülkelerin **sanayileşme seviyesi**, sanayi sektörünün ülkenin ulusal geliri içindeki büyüklüğüne bağlıdır. Bu sektörün büyüklüğü, kabaca imalat sanayinde üretilen hasılanın GSYİH’ye oranına, imalat sanayinde istihdam edilen nüfusun toplam aktif nüfusa oranına ve ihracat gelirleri içinde sanayi ürünlerinin nispi (görece) payına bağlıdır. Ülkeler arasındaki fiyat düzeyi farklılaşmasını ortadan kaldırmak amacıyla **Satın Alma Gücü Paritesi**’den (SAGP) faydalanılmaktadır. SAGP’ye göre GSYİH, sıklıkla kullanılan bir parametre olup ülkelerin GSYİH değerlerinin aynı fiyat düzeyinde olmasını sağlayarak ülkelerin GSYİH büyüklüklerinin karşılaştırılmasında kullanılmaktadır.

Sanayileşme; yeni üretim tekniklerinin üretime uygulanması, ürün kalitesinin yükseltilmesi, üretimin azalan maliyetlerle gerçekleştirilmesi ile ülkenin ekonomik, sosyal ve toplumsal alanlarda uğradığı değişiklikleri de kapsar. Bu anlamda sanayileşme, toplumda bilgi ve kültür seviyesinin yükselmesi ile bilimsel ve teknolojik gelişmelerle çok yakından ilgili bulunmaktadır.

İmalat sanayinin yarattığı katma değeri belirleyen etkenlerden birisi de bu sanayide faaliyet gösterilen sektörün hangi teknoloji düzeyine sahip olduğudur. Makina imalat sanayinin, imalat sanayi içinde özel ve önemli bir yeri vardır. Bu sanayi kolu imalat sanayinin hemen hemen bütün sektörlerine girdi verir ve bu sektörler için itici güç

olur. Makina imalat sektörü, imalat sanayi içinden sağladığı girdilerle hem sanayinin diğer sektörlerine çok çeşitli mal ve hizmet üreten makina, aksam ve aletleri imal ederek hem de bu makinaların ürettiklerini tüketiciye sunarak öncelikli ve ayrıcalıklı bir fonksiyon yüklenir [11]. İmalat sanayi alt sektörlerinin hangi teknolojik seviyede üretim yaptıkları veya dâhil olabilecekleri teknoloji grupları Tablo 1’de verilmiştir. Tablodan görüldüğü gibi, **makina-imalat sanayi** hemen hemen tüm alt sektörleri ile Orta-Yüksek teknoloji grubunda yer almaktadır. Ancak, içten yanmalı motorlar ve türbinler ile takım tezgâhları imalat grupları ileri veya yüksek teknoloji grubuna daha yakın olarak değerlendirilmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Teknoloji Gruplarına Göre İmalat Sanayi Alt Sektörleri [11]

Teknoloji Seviyesi/Grubu	Sektörel İmalat Sanayi
Yüksek veya İleri Teknoloji	<ul style="list-style-type: none"> • Havacılık ve Uzay Sanayi • Büro Makinaları • Elektronik Haberleşme • İlaç Sanayi
Orta-Yüksek Teknoloji	<ul style="list-style-type: none"> • Makina İmalat Sanayi • Taşıt Araçları • İçten Yanmalı Motorlar • Türbinler • Takım Tezgâhları • Elektrik Makinaları ve Cihazları • Kimya Sanayi • Elektrikli Ev Aletleri • Mesleki Bilim ve Ölçü Aletleri
Orta-Düşük Teknoloji	<ul style="list-style-type: none"> • Metal Eşya Sanayi • Lastik ve Plastik İmalatı • Gemi İnşaat Sanayi • Demir-Çelik Sanayi • Demir Dışı Metaller Sanayi • Metalik Olmayan Mineraller • Petrol Rafinerileri ve Çeşitli Petrol ve Kömür Türevleri Sanayi
Düşük Teknoloji	<ul style="list-style-type: none"> • Kâğıt ve Basım Sanayi • Tekstil ve Konfeksiyon Sanayi • Deri Sanayi • Gıda, Tütün ve İçki Sanayi • Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi • Cam ve Cam Ürünleri Sanayi

Sanayileşme sadece sanayi kesimine yeni yatırımlar yapmak, tüketim malları imalatından yatırım malları, ara mallar üretimine geçmek değildir. Kişide, ailede, toplumda büyük değişimlere neden olan, sanayileşmeyi gerek kendi içindeki ve gerek yarattığı tüm sorunlar itibarıyla değerlendirmek gerekir. Bir ülkede sanayileşmenin durumunu analiz etmek amacıyla; söz konusu ülkedeki sanayileşme stratejilerinin, imalat sanayinde kullanılan tekniklerin, üretilen malların kalitesi ve niteliğinin, sektörde verimliliğin ve sermaye/işgücü oranının, AR-GE harcamalarının, kullanılan enerji miktarının ve diğer kriterlerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir [9]. Dünyada yaygın olarak kullanılan sanayileşme stratejileri ve imalat sanayinde uygulanan teknikler aşağıda kısaca özetlenmiştir.

2.2. Sanayileşme Stratejileri

Sanayileşmede iki önemli strateji veya model uygulanmaktadır. Bunlar; **ithal ikameci sanayileşme stratejisi** ve ihracata dönük sanayileşme stratejisidir. Az gelişmiş çoğu ülke kalkınmaya ithal ikameci sanayileşme stratejisi ile başlamış, ancak ortaya çıkan darboğazlar sonucunda ihracata dönük sanayileşme stratejisine yönelmişlerdir. Bir ekonomide bu iki temel sanayileşme stratejisi de yerli üretimin yabancı üretimler karşısında özendirilmesi politikalarına dayanır ve sonuçta dış ticaret açıklarının uzun dönemde kapatılmasını amaçlar [7, 12-14].

a) İthal İkameci Sanayileşme Stratejisi: Bu stratejide iç talebi karşılamak için ithal malların yurt içinde üretilmesi esastır. **İthal ikamesi**, toplam iç talebin hacmi ve bileşimi değişmeden, ithal talebinin azalması ile sonuçlanan sanayileşmedir. **İthal ikameci sanayileşme stratejisinde** esas amaç döviz tasarrufudur. Fakat sanayileşme ile birlikte, ekonominin döviz talebi de artmaktadır. İhracat ve döviz kazandırıcı işlemler teşvik edilmediğinden geleneksel ihraç ürünleriyle ithalat finanse edilememektedir.

Bir ülkede **ithal ikameci** bir politikanın uygulanabilmesi için iç pazarın belli bir büyüklükte olması gerekir. Nüfusu az, iç pazarı küçük olan ülkelerde bu politika rasyonel olmaz ve kaynakların israfına yol açar. **İthal ikameci** sermaye birikim süreci, başlangıçta hızlı bir büyümeye imkân verdiği halde, yine kendi içinde bu süreci olumsuz yönde etkileyen iki temel özellik taşımaktadır. Bunlar;

- Birinci olarak bu stratejinin iç pazara dönük olması ve ithal girdilere dayalı olması,
- İkinci olarak döviz darboğazı sorunudur.

Genelde **ithal ikamesi** içe dönük olarak uygulandığından hükümetler yerli üretime, maliyeti ne olursa olsun, destek olmaktadır. **İthal ikamesine dayalı sanayileşmenin (ithal ikameci sanayileşme modeli)** başarılı olabilmesi için özellikle hangi sanayi dallarının, ne kadar süreyle ve ne gibi önlemlerle korunacağını çok iyi bilinmesi gerekmektedir.

b) İhracata Dönük Sanayileşme Stratejisi: Bir ülke dış ticarete ne kadar ağırlık verirse, yabancı firmaların rekabetine de o derece açık olacak ve yerli firmalar daha ucuz ve daha kaliteli mallar üretmeye zorlanacaktır. **İhracata dayalı sanayileşme stratejisinde** geliştirilecek sanayilerin iç piyasadan çok dış piyasa için üretimde bulunması amaçlanmaktadır. Bu sanayileşme stratejisi, ithalatın yapısından çok ihracatın yapısını değiştirecek yödedir. Bu durumda az gelişmiş ekonominin ihracatı içinde sinai (sanayi ile ilgili) ürünler payının artması doğaldır. Buna karşılık iç piyasa için gerekli sinai ürünler, çok büyük ölçüde dışarıdan ithal yoluyla sağlanacaktır.

Dışa dönük sanayileşme veya ihracata dayalı sanayileşme stratejisinin temel amaçları;

- Ülkedeki sanayi yapısını, dış piyasalara ihracat yapan girişimlerden oluşan bir yapıya dönüştürmek,
- Serbest piyasa ve özel girişime dayalı bir ekonomik yapı kurmak,
- Dış ticaretin liberalleşmesini ve böylece dış piyasalara açılmayı sağlamak,
- Dış ticaret politikasını aynı zamanda ihracatı özendirilen bir yapıya dönüştürmektir.

2.3 İmalat Sanayinde Teknikler

İmalat sanayinde üretimine karar verilen mal ve hizmetlerin hangi tekniğin veya teknolojinin kullanılacağı son derece önem arz etmektedir. Bunun için iki üretim yöntemi söz konusu olup bunlar **sermaye-yoğun** ve **emek-yoğun** üretim yöntemleridir. Az gelişmiş ülkelerde genellikle emek-yoğun teknikler tercih edilmekte olup bu üretim tekniğinin seçilmesi kısa dönemde iki avantaj sağlamaktadır. Bunlar;

- Daha fazla işgücü istihdam olanağı,
- Daha az yatırım malı ihtiyacı ve dolayısıyla daha az döviz gideri sağlamasıdır.

Emek-yoğun üretim teknikleri; genellikle tekstil, giyim, deri, eşya, mobilya, işlenmiş gıda maddeleri ve beyaz eşya gibi sektörlerde uygulanmaktadır. Bu ürünlerin üretimi için nispeten küçük kapasitelerle, basit teknolojilerle ve daha az eğitilmiş işgücü ve girişimcilik bilgisiyle uygun maliyetlerle üretim yapılabilir. Böylece bu malların yerli üreticileri, sinai bir öğrenme sürecine yönelecek ve aynı zamanda yetişmiş işgücü miktarı da artacaktır.

Gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkelere yaptıkları ihracat sonucu döviz kazandıkça ve gelirleri arttıkça, gelişmiş ülkelere kendilerinin üretmediği veya pahalıya ürettikleride birçok maldan daha fazla talep edecekler ve bu da gelişmiş ülkelerde bilgisayar, uçak ve makina gibi bazı malların üretimini arttıracaktır. Sonuçta, gelişmekte olan ülkelerin emek-yoğun mallar üretip bunları gelişmiş ülkelere ihraç etmesi, gelişmiş ülkelerin de sermaye ve teknoloji yoğun malların üretimine ağırlık verip bunların

bir kısmını geliştirmekte olan ülkelere ihraç etmesi hem gelişmiş hem de geliştirmekte olan ülkelerin yararına olacaktır.

Sermaye-yoğun tekniklerin seçilmesi aşağıda belirtilen başlıca iki olumlu etki daha yaratır. Bunlar;

- Daha yüksek katma değer yaratması (ya da işgücü verimliliğinin artması) ve
- Ekonomide teknolojik düzeyin yükselmesidir.

Ekonomide daha yüksek katma değer yaratılması makineleşmiş üretimin sonucu olarak ortaya çıkar. Üretimin yoğun sermaye (makine) kullanılarak yapılmasıyla işgücü verimliliğinde sağlanan artışlar, gelir yönünden ücret düzeyinin yükselmesine, talep yönünden de iç piyasanın genişlemesine yol açar. Teknolojik düzeyin yükselmesi ise, az gelişmiş ülkelerin **sanayileşmesi** ve **kalkınması** bakımından önemlidir [7].

3. TÜRKİYE’DE SANAYİLEŞME SÜRECİ

Türkiye’de Cumhuriyetin ilk yıllarında (1923-1938 dönemi) sanayi altyapısı, sosyo-ekonomik durum ve sanayileşme çabaları, ekonomide Kurtuluş Savaşı da denen çabalarla takip edilen yollar aşağıda kısa özetlenmiştir [15, 16].

- 1923 yılında Türkiye nüfusunun %80’i kırsalda yaşıyordu. 40 bin köyün 37 bininde ne okul ne yol ne de basit ekonomik faaliyet için dükkân vardı. Tüm ülkede 2500 km karayolu ile neredeyse bir kilometresi bile bize ait olmayan 4112 km demiryolu vardı.
- Telefon, motor, makina, otomobil yok denecek kadar azdı. Elektrik sadece İstanbul ve İzmir gibi bazı büyük kentlerde vardı. Düyunu Umumiye ve Kapitülasyonlar ile ülke, ekonomik sömürü altındaydı. Neredeyse bütün sanayi ürünleri dışarıdan alınıyordu. Şeker, un ve hatta kiremit bile ithal ediliyordu.
- Ülkede toplam 281 sanayi kuruluşu vardı. Bunların sadece %9’u devletindi. Kayıtlara göre bu kuruluşlardaki sermaye ve emeğin sadece %15’i Türkler’indi. %85’i yabancıların ve azınlıklarındı. Osmanlı’dan Cumhuriyet’e kalan 4 önemli fabrika vardı. Bunlar; Hereke İpek Dokuma, Feshane Yün İplik, Bakırköy Bez ve Beykoz Deri fabrikalarıydı.
- **Atatürk ekonomiyi millileştirdi.** Osmanlı dönemine ait borçlar ödendi. Ülkenin dört bir yanında 50’ye yakın fabrika kuruldu. Bunlardan biri Kayseri TOMTAŞ Uçak fabrikasıydı. Madenler çıkarılıp işlendi. Bankalar kuruldu. Çoğu Ankara’nın doğusunda olmak üzere 4000 km’ye yakın demiryolu yapıldı.
- 1938’de bazı tarım ürünleri ihraç edilmeye başlandı. **Karma ekonomi** ve **planlı kalkınma** ile ortalama %8’lik büyüme yakalandı. Böylece **Atatürk ekonomide**

de Kurtuluş Savaşı verdi. Cumhuriyet ilan edilmeden önce ekonomik kalkınmanın pratik çözümleri için 17 Şubat-4 Mart 1923'te **İzmir İktisat Kongresi** yapıldı. **İzmir İktisat Kongresi**'nde **özel teşebbüse dayanan bir kalkınma modeli** esas alındı.

- 1923-1930 yılları arasında özel sektörü teşvik etmek için Osmanlı'dan kalan **Teşvik-i Sanayi Kanunu** yeniden düzenlendi. **Sermaye birikimi** olmadığı için, kalkınmanın özel sektör eliyle gerçekleşmesi mümkün olmuyordu. Bu sorunu çözmek için **Devletçilik** uygulaması da Türkiye şartlarına göre düşünülmüş dinamik bir politikaydı. 1930 dünya ekonomik krizi de yine devletçiliği ve devlet müdahalesini gerekli kılıyordu.

Cumhuriyetin ilk yıllarında uygulanan ekonomik modeller ve tercihler sonucunda; devletin eliyle **sermaye birikimi** yaratılıp bu **tasarruflar yatırımlara** yönlendirilmiştir. 1933-1938 arasında, **1. sanayi planı** devreye sokularak planda öngörülenden daha fazla altyapı ve sanayi yatırımları ve fabrikalar o dönemde yapılmıştır. Şeker fabrikaları, tekstil fabrikaları yapılarak halka daha ucuz şeker ve basma sağlanmıştır. Kâğıt üretimi ve Devlet Matbaaları ile kâğıt ve kitap üretilip halkın kültürel gelişmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Çimento, demir-çelik gibi kalkınmanın stratejik ürünleri üretilmiştir. Ulusal çıkarlarımızı korumak amacıyla **yabancı tekeller**, madencilik, demir yolu ve limanlar **devletleştirilmiştir**.

Türkiye özellikle 1960-1980 döneminde, dış ticareti kısıtlayıcı ithal ikamesine dayalı **sanayileşme stratejisini** uygulamış ve bunun sonucunda Türk sanayi genelde pahalı ve kalitesiz mallar üretmiştir. 1980'den sonra, Türkiye bu modeli değiştirmiş ve **dış ticareti teşvik eden ihracata yönelik sanayileşme stratejisine** ağırlık vermiştir. İthal malları ile rekabet, Türk sanayicilerini daha ucuz ve kaliteli mallar üretmeye zorlamıştır [10].

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (I. BYKP) 1963 yılında yürürlüğe girmiş, III. BYKP (1973-1977) yılları arası Türkiye için sanayileşme açısından önem taşımaktadır. İlk üç planın uygulanması sonucunda, sanayileşmeyi teşvik eden politikalarla bu sektörün GSMH içindeki payı hızla artmıştır. Sektörlerin büyüme hızları ve GSYİH'deki payları Tablo 2'de verilmiştir. Tablodan görüldüğü gibi, planlı dönemin ilk uygulama yılı (I. BYKP) olan 1963'te sanayinin payı %17.1 iken, plan dönemi sonunda (1967) bu oran %20.7 olmuştur. İkinci BYKP'nin birinci yılında bu oran %21.5'e yükselmiş ve dönem sonunda da (1972) %22 olarak gerçekleşmiştir. Oran 1973'te %23.4 iken 1977'de %24.8'e çıkmıştır. İlk üç planın uygulanması sonucunda sanayi sektörünün GSMH içindeki payı yükselmiştir. Bunun nedeni sanayi sektöründeki büyüme hızlarının oldukça yüksek seviyede gerçekleşmesidir.

Ekonomide kalıcı istikrar için tarım, sanayi ve hizmet sektörleri arasında belirli bir denge olmalıdır. 1960 ve 2016 yıllarında GSYİH'nin sektörlerdeki paylarına bakıldığında;

Tablo 2. GSYİH'de Sektör Payları ve GSYİH Sektörel Büyüme Hızları [10, 17]

GSYİH'de Sektör Payları				GSYİH Sektörel Büyüme Hızları			
Yıllar	Tarım (%)	Sanayi (%)	Hizmetler (%)	Yıllar	Tarım (%)	Sanayi (%)	Hizmetler (%)
1960	37.50	15.70	46.80				
1963	34.60	17.10	48.30				
1967	29.30	20.70	50.00				
1968	27.9	21.50	50.60	1969	-1.20	12.10	4.80
1972	24.60	22.00	53.30	1972	1.10	10.40	10.30
1973	21.00	23.40	54.20	1973	-7.80	11.90	6.40
1977	21.00	24.80	54.20	1977	-1.90	6.90	4.40
1983	21.10	25.70	53.30	1983	-0.90	6.30	7.00
1990	17.50	25.50	47.50	1990	6.80	8.60	10.30
1995	15.70	26.30	46.00	1995	2.00	12.10	6.30
2000	13.40	28.40	58.20	2000	3.90	6.00	8.90
2005	11.40	29.20	59.40	2005	5.60	6.50	8.20
2010	9.40	21.80	68.80	2010	2.40	12.80	8.60
2011	9.00	22.50	68.50	2011	6.10	9.70	9.00
2012	8.80	21.80	65.40	2012	3.10	1.80	2.40
2013	8.30	21.60	70.10	2013	3.50	3.40	5.70
2014	8.00	22.00	70.00	2014	-2.10	3.80	3.90
2015	8.50	21.50	70.00	2015	7.00	3.20	4.60
2016 (1)	7.90	21.50	70.60	2016(1)	0.50	3.20	4.00
2017 (2)	7.90	21.70	70.4	2017(2)	3.00	4.40	5.20

Dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri ve vergi sübvansiyon kalemleri sektörel ağırlıklara göre dağıtılarak GSYİH içindeki payları elde edilmiştir.

(1) Gerçekleşme tahmini ve (2) Program

1960 yılında ağırlıklı olarak tarım (%37.5) ve hizmet (%46.8) sektörlerine dayalı olan ekonominin, 2016 yılında sanayi (%21.5) ve hizmet (%70.6) sektörlerine dayandığı görülmüştür. 2015 ve 2016 yılında tüm sektörler (tarım, sanayi ve hizmet) bir önceki yıla göre büyümüş olup bu durum o yıl GSYİH'nin bir önceki yıla göre arttığını göstermektedir.

1998-2015 yılları arasında Türkiye’de GSYİH (TL ve dolar cinsinden), büyüme oranı, yıl ortası nüfus, fert başına GSYİH ve Satın Alma Gücü Paritesi’ne göre (SAGP) fert başına GSYİH gibi ekonomik büyüklükler Tablo 3’te verilmiştir. Bu tabloda bahsedilen büyüme oranı, ulusal gelirin bir önceki yıla oranla artışıdır. 2000 yılında

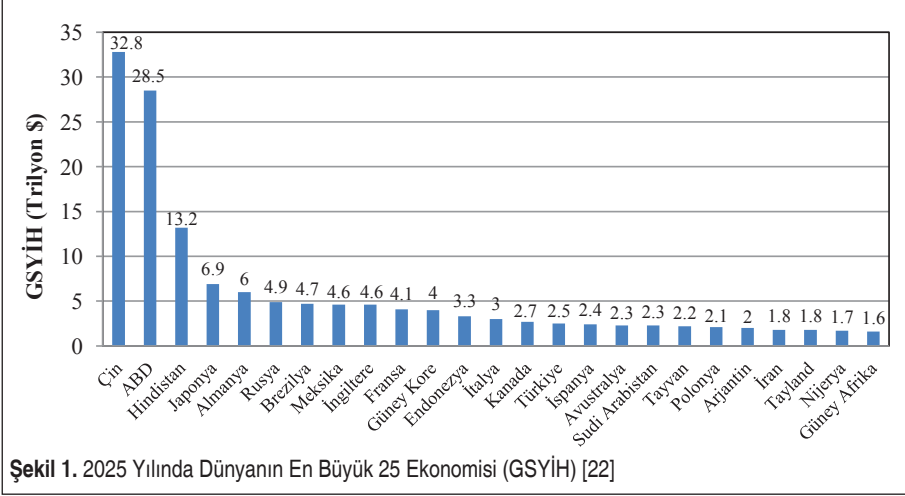
Tablo 3. Çeşitli Yıllarda Türkiye’de GSYİH ve Diğer Parametreler [18-21]

Yıl	GSYİH (Milyon TL)	GSYİH (Milyar Dolar)	Büyüme Oranı (%)	Yıl Ortası Nüfus		Fert Başına GSYİH (Dolar)	Satın Alma Gücü Paritesi’ne (SAGP) Göre Fert Başına GSYİH (Dolar)
				1000 Kişi	Yüzde Değişim		
1998	70203	270.97	2.31	62464		4338	8568
1999	104596	247.56	-3.37	63364	1.44	3907	8171
2000	166658	265.37	6.77	64269	1.43	4129	9183
2001	240224	196.74	-5.70	65166	1.40	3019	8623
2002	350476	230.48	6.16	66003	1.28	3492	8667
2003	454781	304.92	5.27	66795	1.20	4565	8796
2004	559033	390.38	9.36	67599	1.20	5775	10159
2005	648932	481.51	8.40	68435	1.24	7036	11394
2006	758391	526.43	6.89	69295	1.26	7597	12911
2007	843178	648.75	4.67	70158	1.25	9247	13884
2008	950534	742.07	0.66	71052	1.27	10444	15021
2009	952559	616.73	-4.83	72039	1.39	8561	14550
2010	1098799	731.64	9.16	73142	1.53	10003	16003
2011	1297713	774.01	8.77	74224	1.48	10428	17781
2012	1416798*	786.28	2.13	75176	1.28	10459	17967
2013	1567289*	823.04	4.19	76142	1.29	10822	18695
2014	1748168*	799.37	3.02	77182	1.36	10395	19610
2015	1953561*	719.97	3.97	78218	1.34	9257	19917
2016 (5)	2140000	726.00**	2.90	78151**	1.34	9243*	20396
2017 (6)	2404000	756.00**	-	78965**	-	9529*	21067

(5) İlgili veriler gerçekleşme tahmin verileridir.

*TÜİK nüfus projeksiyonuna göre

(6) İlgili veriler programdaki hedef verileridir.

Türkiye’de GSYİH değeri 265.37 milyar dolar, büyüme oranı %6.77, yıl ortası nüfusu 64.269 milyon kişi, fert başına GSYİH değeri 4129 dolar olduğu ve SAGP’ye göre GSYİH değeri 9.183 dolar iken; aynı parametrelerin 2016 yılında sırasıyla 726 milyar dolar, %2.9, 78.15 milyon kişi, 9.243 dolar, 20.396 dolar değerlerini aldığı görülmektedir. Sadece 15 yıllık bir süreçte GSYİH’nin yaklaşık 2.7 katına ve kişi başına GSYİH’nin 2.23 katına çıkarak olumlu yönde sanayileşme adımlarının atıldığı görülmüştür.

The Economist Dergisi projeksiyonunda; Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) dikkate alınarak 2025 yılında dünyada en büyük 25 ekonomiye sahip ülkeler sırasıyla Şekil 1’de verilmiştir. Bu projeksiyona göre; 2025 yılında dünyanın en büyük ilk beş ekonomisinin sırasıyla Çin (32.8 trilyon \$), ABD (28.5 trilyon \$), Hindistan (13.2 trilyon \$), Japonya (6.9 trilyon \$) ve Almanya (6 trilyon \$) olacağı öngörülmektedir. Türkiye’nin 2015 yılı GSYİH’si 0.72 trilyon \$ (19. büyük ekonomi) iken; 2025 yılında da 2.5 trilyon dolar (15. büyük ekonomi) olacağı tahmin edilmektedir.

4. TÜRKİYE’DE TEMEL SANAYİLEŞME SORUNLARI

4.1 Ekonomik Risk Ölçütleri

Büyüme için dış kaynak girişine mutlak ihtiyacı olan Türkiye ekonomisinin 2016 ortasından itibaren risk göstergelerinin hızla tırmandığı görülmüştür. Bu durum, özellikle yabancı yatırımcılar tarafından yakından izlenmekte ve Türkiye’ye ilişkin yeni kararlar alınmaktadır [23].

Ülkelerin risk ölçümlerinden biri de CDS'dir (Kredi Risk Takası/Primi-Credit Default Swap). Bir ülkenin devlet kâğıdına yapılan yatırımın sigorta primi anlamını taşıyan CDS'lerin yükselmesi, ülke riskinin de (yatırım için) artması anlamına gelmektedir. Kredi Risk Primi (CDS), ülkeler arasında riskleri ölçmek için kullanılmaktadır. CDS, bir kişi ya da kuruluşun, kredi sahibinin alacağına ödenmemesi riskinin bir çeşit sigorta edilmesi karşılığıdır [23]. Uluslararası kurum ve kuruluşlar Türkiye'yi dünyada beş kırılğan ülke içinde göstermektedir. Bloomberg'nin bazı ülkeler için sürekli yayımladığı CDS'nin (Kredi Temerrüt Takas), bir bakıma iflas riskinin, en yüksek olduğu ülkenin Türkiye olduğu görülmektedir. CDS yüksek olduğu için Türkiye daha pahalı borç kullanabiliyor [24].

Kırılğan beşli ekonomiler içinde Türkiye, kur artışı ve CDS'nin artması nedeniyle diğerlerinden ayırmıştır (Tablo 4). 12 Ocak 2017 itibarıyla, CDS risk primlerine göre en kırılğan ekonomi Türkiye olarak gösterilmektedir. Ülkemiz, en kırılğan beş ekonomi içerisinde enflasyon oranı (%8) ve CDS risk primi (296.5) en yüksek olan ülkedir. CDS risk priminin bu derece artmasında, iç siyasi sorunlar, özellikle başkanlık tartışmaları ve referandum, yabancı yatırımların ciddi oranda düşmesi, kur artışı, turizm ve dış ticarete düşüş etkili olmuştur. Ülkemizde bu durumun devam etmesi halinde,

Tablo 4. Kırılğan Beşli Ekonomiler [27]

	CDS (12 Ocak 2017)	Enflasyon Oranı (%)	Nominal Faiz Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)
Brezilya	255.66	6.29	13.0	11.90
Türkiye	296.50	8.00	8.53	11.30
Güney Afrika	218.00	6.60	7.00	27.10
Hindistan	-	3.63	6.25	4.90
Endonezya	-	3.02	4.75	5.61

Tablo 5. Üç Ülkenin Ekonomik Göstergeleri [25]

	Brezilya	Türkiye	Güney Afrika
GSYİH (Milyar Dolar)	1775	718	313
Fert Başına Milli Gelir (Dolar)	11159	11525	7575
Büyüme (%)	-0.8	-1.8	0.2
İşsizlik (%)	11.9	11.3	27.1
Enflasyon (%)	6.29	8.00	6.60
Cari Açık/GSYİH (%)	-3.3	-4.5	-4.4
Dış Borç (Milyar Dolar)	335.6	421.5	132.4
Dış Borç/GSYİH (%)	18.9	58.7	42.3

dış borçlar açısından sorun yaşanacağı tahmin edilmektedir. Dış borcu ödemek içinse gelir artışının yanı sıra, turizm gibi döviz getiren kaynakların artışına ihtiyaç duyulmaktadır [25-26].

Merrill Lynch (ML) (merkezi New York'ta bulunan dünya çapında büyük yatırım bankası) gelişen piyasalar raporunu 2017'de yayımladı. Raporunda sırasıyla Brezilya, Türkiye ve Güney Afrika gelişen ülkeler arasında en riskli üç ülke olarak açıklandı [25]. Bu üç ülke için 2017 yılında, durgunluk, dış borç, dış açık, yabancı sermaye çıkışı gibi göstergeler risk oluşturmaktadır. 2013 yılında da Morgan Stanley, ağustos ayı raporunda gelişen ülkeler içinde beş ülkeyi kırılgan beşli olarak ilan etmişti. O zaman bu beş ülkeden ikisi olan Hindistan ve Endonezya bugünkü ML kırılgan üçlüsünde yer almamaktadır. Raporla göre dış açığı ve net uluslararası yatırım pozisyonu/GSYİH oranı olarak, gelişen 56 piyasa arasında en zayıf ülke Güney Afrika, 55. sırada ikinci ülke ise Türkiye'dir. Her üç ülke de yabancı yatırım sermayesi, spekülasyon sermaye ve sıcak para girişine bağlı olarak büyümüştür. Türkiye'nin ithal girdiye bağlı bir üretim yapısı geliştirdiği bilinmekte olup, şimdi yabancı sermaye çıkışı, bu ülkeleri daha çok etkileyecektir. Bu üç ülkenin ekonomik göstergeleri Tablo 5'te yer almaktadır. Tablodan ülkemizin toplam dış borcunun (421.5 milyar dolar), dış borç/GSYİH oranının (%58.7), cari açık/GSYİH oranının (%-4.5) ve enflasyon oranının (%8) diğer ülkelere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Ekonomik risklerin başında Türkiye'nin cari açık, dış borç ve döviz pozisyonu açığı gelmektedir. Türkiye'nin sorunları olarak; cari açık, düşük büyüme ve turizm gelirlerindeki gerileme öne çıkmaktadır. Dış borçlanma ihtiyacı artmakta, fakat ekonomideki kırılganlık ve siyasi risklerin artması nedeniyle dış borçları çevirmek zorlaşmaktadır [28].

Ekonomik kırılganlık veya finansal kırılganlık; makroekonomik dengede, kredi faiz oranları, cari işlemler dengesi, kısa vadeli ve uzun vadeli borçlanma gibi genel finansal araçlardaki bozulmalar sonucu borç/öz kaynak dengesinin bozulmasıyla borcu ödeyemez hale gelme durumu neticesinde yeni borçlanma döngüsü içerisine girilmesi şeklinde tarif edilmektedir. Finansal krizlere karşı öncü göstergeler olan **finansal kırılganlık** göstergeleri, ekonomik yapının içinde bulunduğu ve gelecekte neyin beklendiği hakkında dikkate değer ipuçları vermektedir [29].

Ekonomik kırılganlıkları değerlendirmek amacıyla çeşitli göstergeler kullanılmaktadır. Bu göstergeler Dış Kırılganlıklar, Mali Kırılganlıklar ve Finansal Kırılganlıklar olarak sınıflandırılabilir. Bu kırılganlıkların değerlendirilmesi için kullanılan temel göstergeler aşağıda özetlenmiştir [30].

Dış Kırılganlıklar

- Cari Açık / GSYH

- Uluslararası döviz rezervleri / Ülkenin kısa vadeli dış borcu
- Uluslararası döviz rezervleri / GSYH
- Toplam dış borç / GSYH
- Toplam dış borç / Toplam yıllık ihracat
- Reel kurun (REER) aşırı değerlendirilmesi (yerli paranın yabancı para karşısında değerinden fazla değer kazanması)

Mali Kırılganlıklar

- Bütçe açığı / GSYH
- Kamu açığı / GSYH
- Toplam kamu borcu / GSYH
- Vadesi 12 ay içinde dolan borç / GSYH
- Kamu dış borcu / GSYH

Finansal Kırılganlıklar

- Kredi / Mevduat oranı
- Yıllık kredi büyümesi
- Toplam krediler / GSYH
- Finansal sektörün yabancı bankalar borcu / GSYH

Ekonomik Kırılganlık Endeksi; Birleşmiş Milletler (BM) Kalkınma Politikası ve Analiz Bölümü (UNDESA-United Nations Development Policy and Analysis Division) tarafından 3 yılda bir yayımlanır. **Ekonomik Kırılganlık Endeksi**'nin en son hali 2015 yılında açıklanmıştır. Bu endeks dışsal ekonomik ve çevresel şoklara karşı ülkelerin yapısal kırılganlığını ölçmektedir. Bu endeksin yayımlanmasının iki amacı vardır. Birincisi, az gelişmiş ülkeler arasında yardım ve ticaret konusunda seçim yapabilmek; ikincisi ise gelişmekte olan ülkeler arasında yardım tahsisi için diğer gelecekteki tedbirlere ek olarak kullanılmak şeklindedir. Ülkelerin gelişmişlik seviyelerini belirlemek veya az gelişmişliği ortaya koymak için temel kriterler; kişi başına gelir, insan sermayesi veya beşeri sermaye ve **Ekonomik Kırılganlık Endeksi**'dir.

Ekonomik Kırılganlık Endeksi, maruziyet endeksi ve şok endeksi olmak üzere iki alt endeksten oluşmakta olup, bu endeksler ve parametreleri aşağıda verilmiştir.

Maruziyet Endeksi

- Boyut alt endeksi (nüfus, 1/8 oranında),
- Konum alt endeksi (uzaklık, 1/8 oranında),
- Ekonomik yapı alt endeksi (mal ihracatı konsantrasyonu, 1/16 oranında; tarım, ormancılık ve balıkçılığın payları, 1/16 oranında),

- Çevre alt endeksi (düşük kıyı bölgelerindeki nüfusun payı, 1/8 oranında) gibi dört alt endeksten oluşmaktadır.

Şok Endeksi ise

- Ticaret şok alt endeksi (mal ve hizmet ihracatındaki istikrarsızlık, 1/4 oranında),
- Doğal şok endeksi (doğal afetlerin kurbanları ve tarımsal üretimdeki istikrarsızlık, 1/4 oranında)

olmak üzere iki temel alt endeksten oluşmaktadır. **Ekonomik Kırılganlık Endeksi**, bu iki temel endeksin aritmetik ortalaması alınarak belirlenmektedir. **Ekonomik Kırılganlık Endeksi** ve alt endeksleri 0 ile 100 arasında değişmekte olup, endeksin yüksek değerde olması yüksek düzeyde kırılganlık anlamına gelmektedir [31].

Tablo 6. Seçilmiş Ülkelerin Ekonomik Kırılganlık Endeksi (2015 yılı) [32]

Ülke	Endeks sıralaması	Endeks değeri
Türkiye	1	11.8
Güney Kore	2	13.2
Cezayir	3	14.7
Suudi Arabistan	4	15.1
Fas	5	16.4
Güney Kıbrıs Rum Y.	6	16.8
Lübnan	7	16.9
Fildişi Sahili	8	18.0
Tunus	9	18.2
Mısır	10	18.7
Malezya	12	18.9
İsrail	14	19.8
Brezilya	15	20.3
Çin	17	20.7
İran	18	21.8
Hindistan	20	22.3
Suriye	54	29.7
Gürcistan	61	31.4
Afganistan	79	35.1
Ermenistan	85	36.3
Irak	104	40.0
Sudan	126	49.9
Kiribati	145	71.5

Seçilmiş ülkelerin 2015 yılı Ekonomik Kırılganlık Endeksi ve endeks sıralaması Tablo 6'da verilmiştir. **Ekonomik Kırılganlık Endeksi** kapsamında 145 ülke değerlendirilmekte olup, tablodan Ekonomik Kırılganlık Endeksi sıralamasında ilk sıradaki ülkenin 11.8 endeks değeriyle Türkiye; son sıradaki ülkenin (145. ülke) ise 71.5 endeks değeriyle Kiribati olduğu görülmektedir.

Oxford Üniversitesi bünyesindeki danışmanlık şirketi Oxford Economics'in aylık **Gelişen Piyasalar Kırılganlık Karnesi**'nin şubat ayı güncellemesinde (2017) gelişen 13 piyasa içinde en kırılgan ülke Türkiye seçilmiştir. Bu 13 ülke; Türkiye, Güney Afrika, Malezya, Çin, Güney Kore, Tayland, Filipinler, Hindistan, Rusya, Endonezya, Polonya, Meksika ve Brezilya şeklinde sıralanmaktadır. Bu ülkelerde ekonomilerin dış şoklara dayanıklılığını ölçmek için 17 gösterge kullanılıyor, siyasi faktörler dikkate alınmıyor [33, 34].

Ülkemiz ve seçilmiş ülkelerin kalkınmışlık göstergeleri Tablo 7'de verilmiştir. Bu tablodaki ülkeler; beş yaş altı ölüm oranı, beklenen yaşam süresi gibi kalkınmışlık göstergeleri açısından karşılaştırıldığında; en kalkınmış ülke olarak Güney Kore, en az kalkınmış ülke olarak ise Güney Afrika dikkat çekmektedir. Güney Kore'yle ülkemiz karşılaştırıldığında ise her açıdan ülkemizin daha az kalkınmış olduğu söylenebilir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, ülkemizin GSYİH'si 5 yıldır 10.000 dolar orta gelir tuzağında iken, Kore'nin fert başına milli geliri 25000 dolar civarındadır. Türkiye cari açıkla boğuşurken Güney Kore 2016 yılında 100 milyar dolar civarında cari fazla vermiştir.

Tablo 7. Kalkınmışlık Göstergelerinde Türkiye ve Seçilmiş Ülkeler [35]

Kalkınmışlık Göstergeleri	Türkiye	Güney Afrika	Malezya	Güney Kore
Beş Yaş Altı Ölüm Oranı (Binde)	16	55	8	2
Beklenen Yaşam Süresi (Yıl)	73	52	73	81
Kişi Başına CO ₂ Emisyonu	5.0	9	7	12
Nüfus (Milyon)	79.8	54.9	30.7	49
Nüfus Artış Oranı (%)	1.2	1.2	1.6	0.3
İnternet Kullanımının Nüfus Oranı (%)	36	9	55	80
GSYİH (Milyar Dolar)	720	350	230	1000
GSYİH Yüzdesi Olarak İhracat (%)	36	9	56	50
GSYİH Yüzdesi Olarak İthalat (%)	37	9	57	45

4.2 Sanayide Yatırım

Sabit sermaye yatırımı, sermaye stoğuna (üretim araçları mevcudu) yapılan ilave olarak tanımlanmaktadır. Yapılan ilaveye amortisman dahil ise gayri safi yatırım, dahil

değil ise safi yatırım söz konusudur. **Yatırım harcamaları** üç grupta değerlendirilir. Bunlar;

- Makina ve teçhizat gibi sermaye malları,
- Bina, yol, köprü ve baraj gibi altyapı,
- Firmaların depolarında bulundurdukları hammadde, yarı mamul ve mamul mal stoku şeklindedir.

Plasman, paranın gelir getirici bir alacağa, menkul veya gayrimenkule bağlanmasıdır. Mevduat, borsa, döviz, altın, devlet iç borçlanma senetleri gibi araçlara uygulama ya da **finansal yatırım araçları** denmektedir. Bir bina inşaatı veya bir fabrika yapılması yatırım olarak değerlendirilirken, mevcut bir binanın veya mevcut bir fabrikanın satın alınması makro açıdan (ülke açısından) bir yatırım değildir. Çünkü bu şekilde ekonomik yeni bir üretim kapasitesi yaratılmamakta, yalnızca mevcut bina ve fabrika el değiştirmektedir [36].

Türkiye’de imalat sanayinin yarattığı katma değerın teknoloji gruplarına göre dağılımı ile gerçekleştirilen ihracatın teknoloji bazındaki dağılımı (%) olarak Şekil 2’de verilmiştir. Ülkemizde 2011 yılında imalat sanayinde daha çok düşük teknolojili (%29) ve orta-düşük teknolojili (%38.1) malların üretildiği görülmektedir.

- 2011 yılında yüksek teknoloji payının en yüksek olduğu ülkeler; Güney Kore (%24.5), Japonya (%20.8), İngiltere (%19.2) ve ABD (%17.9) olarak belirlenmiştir.
- 2011’de düşük teknolojinin en az olduğu ülkeler Güney Kore (%8.1), Almanya (%9.1) ve Japonya (%13.7); düşük teknolojinin en yüksek olduğu ülkeler ise Portekiz (%48.0), Yunanistan (%46.6) ve Meksika’dır (%31.1). Türkiye’de bu oran yukarıda da belirtildiği gibi %29.0’dır.
- Düşük teknolojiye yaratılan katma değerın, toplam içinde tüm ülkelerdeki payının yüksek olduğu görülmüştür. Bu da birçok sanayi kolunda üretilen mamullerin düşük teknoloji ile üretilmesi ve bunların insan yaşamındaki yerinin vazgeçilmez olması şeklinde değerlendirilmektedir.

Şekil 2’den, Türkiye’de toplam ihracat içinde orta-yüksek teknolojili ihraç mallarının %23.6, orta-düşük teknolojili ihraç mallarının %29.1, düşük teknolojili ihraç mallarının %39.8 ve yüksek teknolojili ihraç mallarının %7.5’lik bir paya sahip olduğu görülmektedir. İhracatın teknoloji bazındaki dağılımıyla ilgili değerlendirmeler aşağıda özetlenmiştir.

- Türkiye düşük katma değerli malların egemen olduğu bir ihracat yapısına sahiptir.
- Türkiye çoğunlukla makina imalat sanayi alt sektörlerinin olduğu Orta-Yüksek teknolojili ihraç mallarında %23.6’lık bir paya sahiptir.

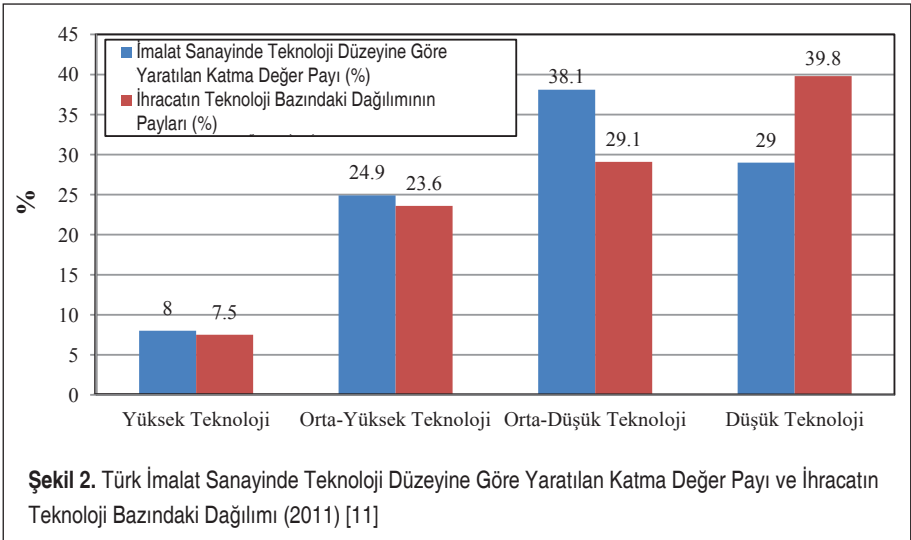

- Gelişmiş ekonomilerde Yüksek ve Orta-Yüksek teknolojilerin uygulandığı sanayilerdeki ürünlerin ihracat içindeki payları %60'ı geçmiş olup, bu ülkeler Japonya (%85.3), ABD (%78.2), Meksika (%77.9), Almanya (%75.2), İngiltere (%74.5), Fransa (%66.4) ve Güney Kore (%68.3) şeklinde sıralanmaktadır.
- 2011 yılında Türkiye için bu değer %31.1 olmaktadır.
- Türkiye düşük teknoloji ihraç ürünlerinde %39.8 payla sondan ikinci sırada (Yunanistan %50, Portekiz %37.1) yer almaktadır.

Bu göstergeler sonucunda, makina imalat sanayinin yeniden yapılandırılmasının zorunlu olduğu görülmektedir. Aksi takdirde bu sektörde üretilen mallar yine düşük katma değerli ürünler olmaya devam edecektir. Bu sebeple, genelde Türkiye sanayisinin, özelde makina imalat sanayisinin, yürütülecek araştırmalar veya AR-GE faaliyetleri ile özgün ürüne yönelmesi ve teknoloji-bilimsel araştırma düzeyini yükseltmesi zorunlu görülmektedir [11].

1990-2010 yılları arasında Türk imalat sanayinde yapılan sabit yatırımların teknoloji gruplarına göre dağılımı Tablo 8'de verilmiştir. 2010 yılındaki yatırımların daha çok düşük (%36.03) ve orta-düşük (%31.96) teknoloji gruplarına yapıldığı görülmüştür. Bu durum, 20 yıllık süreçte çok fazla değişmemiş olup, ileri teknoloji gruplarına yapılan yatırım %2.7-3.96 düzeyinde kalmıştır [11].

Türkiye'de sabit sermaye yatırımlarının hangi teknolojik gruba yoğunlaştığı da incelenmiş olup, imalat sanayinin "teknolojik yapısı" hakkında fikir sahibi olabilmek amacıyla Tablo 9 elde edilmiştir. Bu tablo hazırlığında, kamu sektörünün tamamı ile

Tablo 8. 1990-2010 Yılları Arasında Türkiye İmalat Sanayinde Yapılan Sabit Yatırımların Teknoloji Gruplarına Göre Dağılımı (%) [11]

Yıllar	Yüksek	Orta-Yüksek	Orta-Düşük	Düşük
1990	3.62	17.08	50.16	29.14
1995	2.93	18.13	36.95	41.99
2000	2.79	25.40	31.02	10.79
2005	3.27	26.49	30.46	39.78
2008	3.60	27.16	31.02	38.22
2009	3.81	27.86	31.19	37.14
2010	3.96	28.05	31.96	36.03

özel sektörün 50’nin üzerinde işçi çalıştıran işyerleri değerlendirilmiş olup havacılık ve uzay dikkate alınmamıştır [11]. Ülkemizde imalat sanayi yatırımlarının %38.41’i düşük teknoloji, %33.41’i orta-düşük teknolojiye sahip alanlara %24.73’ü orta-yüksek teknoloji ve %3.45’i yüksek teknoloji ağırlıklı olduğu görülmüştür. İmalat sanayi yatırımları çoğunlukla (%71.82) düşük ve orta-düşük teknolojiye sahip alanlara yapılmış olup, makina-imalat sanayine yapılan yatırımların %6.54 ile orta-yüksek teknoloji grubunda, oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Bu sebeple, ülkemizde yüksek katma değerli yüksek ve orta-yüksek teknoloji gruplarına yapılan yatırımların daha fazla desteklenmesi ve teşvik edilmesi gerektiği açıktır.

Yabancı sermayeli yatırımların teşvik edilmesinin bir gerekçesi teknoloji getirmesidir. Ancak TÜİK’in yayımladığı yabancı kontrollü girişim istatistikleri, ileri veya yüksek teknoloji getiren yabancı sermaye oranının çok düşük olduğunu (%4.4 düzeyinde) göstermektedir (Tablo 10).

Genelde **yabancı sermayenin** sıfırdan yatırım yapması halinde teknoloji getirdiği, kârlı ve kurulu işletmeleri satın alan yabancı sermayenin ise teknoloji getirmediği, ilave istihdam ve ilave katma değer yaratmadığı bilinmektedir. Türkiye’de faaliyet gösteren **yabancı yatırım sermayesi** toptan ve perakende ticaret sektörünün %21.5’ini ve kritik bir sektör olan bilgi ve iletişim sektörünün %41.7’sini kontrol etmektedir. Üretim değerine göre 2014 yılında sanayi ve hizmet sektöründe yabancı kontrol oranı %13.8’dir. İmalat sanayinde tütün ürünleri tamamiyle yabancı kontrolündedir (%89.6). Şekil 3, imalat sanayinde yabancı kontrolünün yüksek olduğu ilk beş sektörü (%) olarak göstermektedir. Ayrıca bankacılık sektöründe de yabancı kontrolünün %50’ye ulaştığı bilinmektedir [37]. Bu nedenle, Türkiye’nin yabancı sermaye politikasını değiştirmesi gerektiği açıktır. Bu amaçla, bankacılık başta olmak üzere kritik sektörlerde yabancı kontrolüne sınır getirilmeli, spekülasyon yabancı sermayenin ve sıcak paranın fiziki yatırımlara yönlendirilmesi de teşvik edilmelidir.

Tablo 9. Türkiye’de İmalat Sanayi Yatırımlarının Sektörler Bazında Teknoloji Seviyelerine Göre Dağılımı (1990-2010 Ortalaması) [11]

Sektörler	Yatırım (%)
<i>Yüksek Teknoloji</i>	
Havacılık ve Uzay	Veri yok
Bilgisayar ve Büro Makinaları	0.07
Elektronik-Haberleşme	1.73
İlaç	1.65
Toplam	3.45
<i>Orta-Yüksek Teknoloji</i>	
Meslek, Bilim ve Ölçü Aletleri	0.68
Taşıt Araçları	9.71
Elektrik Makinaları	3.05
Kimya Sanayi	4.75
Makine İmalat Sanayi	6.54
Toplam	24.73
<i>Orta-Düşük Teknoloji</i>	
Lastik ve Plastik Sanayi	4.30
Gemi Yapımı	0.30
Demir-Çelik	10.24
Demir-Çelik Dışı Metaller	1.31
Metal Olmayan Mineraller	10.00
Metal Eşya	3.70
Petrol Rafinerileri ve Ürünleri	2.90
Diğer İmalat Sanayi	0.66
Toplam	33.41
<i>Düşük Teknoloji</i>	
Kâğıt ve Basım Sanayi	5.10
Tekstil ve Konfeksiyon	20.46
Gıda, İçki ve Tütün	10.57
Orman Ürünleri	2.28
Toplam	38.41
Genel Toplam	100.00

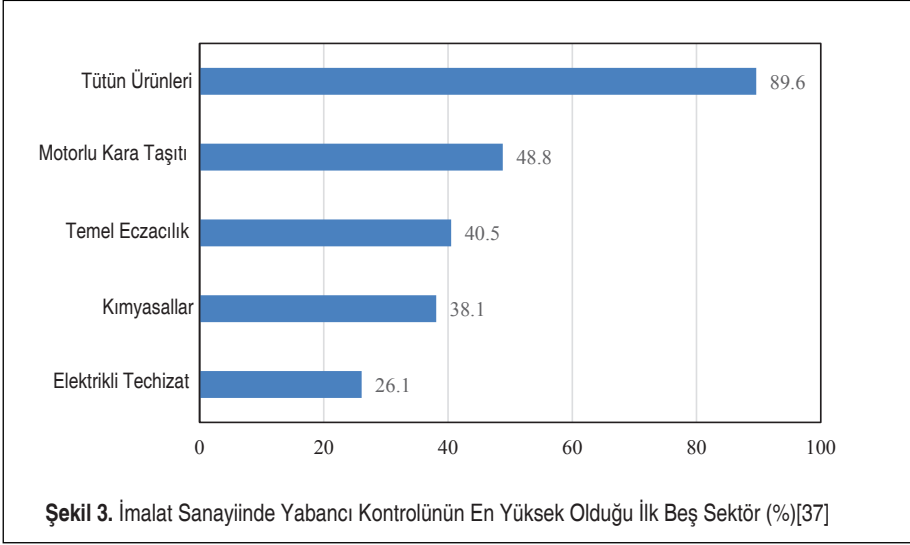
Fiziki yatırımlar içinde ise yüksek teknoloji getiren **yabancı sermaye** daha fazla teşvik edilmelidir.

2015 yılında ABD şirketlerinin elde ettiği toplam 1.68 trilyon dolarlık gelirin 777 milyar doları teknoloji şirketlerinin elinde bulunduğu görülmüştür. Türkiye’de yüksek teknoloji ürünlerinin imalat sanayi ürünleri ihracatı içindeki payı % 3.2 oranında

Tablo 10. İmalat Sanayindeki Yabancı Kontrollü Üretimin, İşletmelerin Kullandığı Teknolojiye Göre Dağılımı (2014) [37]

Teknoloji Düzeyi	Yüzde (%)
Yüksek	4.4
Orta-Yüksek	56.4
Orta-Düşük	18.3
Düşük	20.9
Toplam	100

olduğu 10 yıl önce ise bu payın % 6 düzeyinde olduğu bilinmektedir. 2015 yılında Türkiye'nin en büyük 500 sanayi kuruluşunun toplam kârı 28 milyar lira (yaklaşık 9.75 milyar dolar) civarındadır.

Gilead Sciences adlı 1987 yılında kurulmuş bir biyoteknoloji şirketinin 2015 yılı kârının 18.1 milyar dolar olduğu belirlenmiştir [38]. Bu durum, ülkemizde yüksek teknolojiye dayalı imalat sektörüne duyulan ihtiyacı göstermektedir.

4.3 Enflasyon-Yatırım İlişkisi

Arz talep dengesinin, üretim-tüketim dengesinin bozulması, **ekonomide risklerin artması**, rekabet ortamının engellenmesi, verimliliğin düşmesi gibi nedenlerle **enflasyon** ortaya çıkmaktadır. **Enflasyon** istikrarsızlığın bir göstergesidir. İstikrarsız ekonomilerde yapısal sorunlar; piyasada oligopol yapılar olduğu için maliyet artışları (reel ücretlerin artması veya kur artışı sonucu ithal malların fiyatlarının artması ile üretim

maliyetlerinin artması) fiyat artışının sürekli olmasına yol açmakta ve enflasyona dönüşmektedir. Maliyet artışı, kapasite kullanım oranının düşük olması (ortalama %75) ile kur artışı, verimlilikte düşme ile izah edilebilmektedir [39].

TÜİK verilerine göre, enflasyonda yükseliş 2017 yılı Nisan ayında devam etmiş olup yıllık TÜFE %11.87'ye yükselmiştir. Bu dönemde enflasyonun yükselmesinin en büyük nedeni kur artışlarıdır. **Enflasyonun**; para, istihdam ve yatırım başta olmak üzere, ülkedeki rakamsal değerleri belirsizleştirdiği bilinmektedir.

Enflasyon nedeniyle paraya olan yüksek talep, “**paranın fiyatı**” olan faiz oranlarını yükseltir ve girişimci parasını yüksek faiz veren aracı kurumlara devreder. Ayrıca, rant olarak adlandırılan arsa, bina, döviz vb. alanlara da yatırımlarını aktararak risk-siz kazanç yolunu seçmek zorunda kalmaktadır. Bu sonuç; reel yatırımların (üretim yöneltik girişimlerin) durmasını, istihdamın azalmasını ve ülke ekonomisinin küçülmesini sağlamaktadır.

Enflasyon, paranın fiyatı olan faizleri artırmakta ve faizlerin yükselişi de kredilerin yükselmesine neden olmaktadır. Faizlerin yükselmesi, kredi kullanım bedellerini de yükseltecek ve yatırım yapmayı düşünen bir girişimciyi (ya da tüketiciyi) yatırım düşüncesinden vazgeçirecek ve böylece yatırımlardan vazgeçilmesiyle birlikte, istihdamın durması söz konusu olacaktır. Yüksek enflasyon, ülkedeki ekonomik yapıyı, yatırım kabiliyetini ve verimliliği doğrudan ve olumsuz etkileyeceği için diğer ülkelerle olan ekonomik rekabet gücü büyük darbe alacaktır. Ayrıca ekonomik büyüme ve istihdam için gerekli olan **yabancı yatırımlar**, ekonomideki riskler nedeniyle kaçacak, kredi kuruluşları bu yüksek risk nedeniyle çok yüksek faizli borç verme durumuna girecektir. **Yüksek enflasyonla** birlikte ortaya çıkan çeşitli sosyo-ekonomik ve psikolojik sorunlar (ümitsizlik, çıkar ilişkisi, dayanışma ruhunun yitirilmesi, yoksulluk, bozuk kentleşme ve yapılaşma, ahlaki çöküş vb.) kişileri, dolayısıyla toplumu derinden etkileyecektir [40].

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bir ülkede **sanayileşme**yle birlikte genellikle; sanayi ürünleri ihracatı, hammadde ithalatı ve dış ticaret hacmi artar. Tarımda çalışan nüfus oranı azalırken; sanayide çalışan nüfus oranı artarak işsiz insan sayısı azalır. Ayrıca, kişi başına düşen milli gelir, şehirleşme oranı ve ortalama yaşam ömrü artar. Ülkemizin sanayileşmesi ve kalkınması noktasında elde edilen sonuçlar ve sanayide tespit edilen birtakım yapısal sorunlar aşağıda verilmiştir:

- 1) Ülkemiz 2015 yılı TÜİK tarafından SAGP dikkate alınarak hazırlanan GSYİH verilerine göre, 720 milyar dolar ile dünyada 19. büyük ekonomidir. The Economist dergisi projeksiyonunda SAGP dikkate alındığında, ülkemizin 2025 yılında 2.7 trilyon dolar ile dünyada en büyük 15. ekonomi olacağı tahmin edilmektedir.

- 2) Ocak 2017’de istihdam edilenlerin %18.3’ü tarım, %19.8’i sanayi, %6.5’i inşaat, %55.4’ü ise hizmet sektöründe yer almıştır. Bir önceki yılın aynı ayı ile karşılaştırıldığında; sanayi sektörünün payı 0.4 puan, inşaat sektörünün payı 0.2 puan azalmış ve hizmet sektörünün payı ise 0.6 puan artmıştır.
- 3) **İmalat sanayinde** 375 bin işyerinde 3 milyon 600 bin kişi, ticaret sektöründe 1 milyon 150 bin işyerinde 3 milyon kişi çalışıyor. **Sanayi** sektöründe %82 ağırlığı olan **imalat sanayi** ülkedeki işletmelerin toplam cirosunda %29 ağırlığa sahiptir [41].
- 4) Ülkelerin risk ölçümlerinden biri olan 12 Ocak 2017 tarihli Credit Default Swap’ e (Kredi Risk Takası veya Primi-CDS) göre, en kırılgan ekonomi Türkiye olarak gösterilmektedir. Ülkemiz, en kırılgan beş ekonomi içerisinde enflasyon oranı (%8) ve CDS risk primi (296.5) en yüksek olan ülkedir.
- 5) Ekonomik Kırılganlık Endeksi Birleşmiş Milletler Kalkınma Politikası ve Analiz Bölümü tarafından 3 yılda bir yayınlanmakta olup, en son 2015 yılı verileri açıklanmıştır. Bu endeks değeri 0 ile 100 arasında değişmektedir. Ekonomik Kırılganlık Endeksi’nin yüksek değerde olması yüksek düzeyde kırılganlık anlamına gelmekte olup, 2015 yılı verilerine göre Türkiye 145 ülke arasından 11.8 endeks değeriyle ilk sırada yer almıştır.
- 6) Toplam katma değer %36’sını yaratan **imalat sanayi** işletmelerinin %59’u düşük teknolojiyle, %32’si orta-düşük teknolojiyle çalışıyor. İleri teknoloji ile çalışan işletmelerin tüm **imalat sanayi** işletmeleri içindeki ağırlığı ancak binde 3 seviyesindedir [42].
- 7) Yüksek teknolojiye dayalı üretimin, **imalat sanayi** cirosunun %2.8’ini oluşturduğu belirlenmiştir. Türkiye’nin ileri teknolojiyle üretim yapacak **imalat sanayi** işletmelerine ihtiyaç vardır [42].
- 8) Ülkemizde 2011 yılında imalat sanayinde daha çok düşük teknoloji (%29) ve orta-düşük teknoloji (%38.1) malların üretildiği (yaratılan katma değer) belirlenmiştir. Ülkemizde toplam ihracat içinde orta-yüksek teknoloji ihraç mallarının %23.6, orta-düşük teknoloji ihraç mallarının %29.1, düşük teknoloji ihraç mallarının %39.8 ve yüksek teknoloji ihraç mallarının %7.5’lik bir paya sahip olduğu tespit edilmiştir.
- 9) Ülkemizde 1990-2010 yılları arasında Türk imalat sanayinde ortalama sabit sermaye yatırımlarının çoğunun (%71.82) düşük ve orta-düşük teknoloji gruplarına yapılmış olduğu görülmüştür. Bu sebeple, ülkemizde yüksek katma değerli yüksek ve orta-yüksek teknoloji gruplarına yapılan yatırımların daha fazla desteklenmesi ve teşvik edilmesi gerekmektedir.

10) Ülkemizde 2011 yılında imalat sanayi sabit sermaye yatırımlarının %38.41'i düşük teknoloji, %33.41'i orta-düşük teknoloji, %24.73'ü orta-yüksek teknoloji ve %3.45'i yüksek teknoloji ağırlıklı olduğu, makina-imalat sanayine yapılan yatırımların ise %6.54 ile (orta-yüksek teknoloji grubunda) oldukça sınırlı olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak, ülkemiz sanayisinin istenilen düzeye ulaşması için düşük katma değerli ve emek-yoğun ürünler yerine ileri teknolojili ve sermaye-yoğun ürünler üreterek bu ürünleri geliştirmekte olan ülkelere ihraç etmesi gerekmektedir. Ayrıca, ülkemiz sanayisinin daha iyi düzeye gelebilmesi için teknolojik bağımlılık düzeyi minimum seviyede olmalıdır. Çünkü yüksek derecede ve süreklilik gösteren **teknolojik bağımlılık** sanayileşme çabalarını engeller, ekonominin dışa açılmasını önler ve dış ödeme güçlüklerine neden olur. Bu şekildeki teknolojik bağımlılık **kalkınma hamlesini** yaşılatır veya durdurur.

KAYNAKÇA

1. **Koç, E.** 2017. Temel Göstergeler Işığında Sanayileşme ve Türkiye, ISBN: 978-9944-0426-0-4, Türk Ocağı Samsun Şubesi Yayınları, Samsun.
2. Beyince.net. "Türkiye'de Sanayi," <http://www.beyince.net/yazi/turkiyede-sanayi/>, son erişim tarihi: 14.06.2016.
3. Uzmanportal.com. "Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) Nedir, Ne Demektir? Gayri Safi Milli Hasıla Neyi Gösterir, Ne Anlama Gelir? http://www.uzmanportal.com/gayri-safi-milli-hasila-gsmh-nedir-ne-demektir-gayri-safi-milli-hasila-neyi-gosterir-ne-anlama-gelir.html/?fdx_switcher=true, son erişim tarihi: 05.05.2016.
4. cihanbarut.com. "Milli Hasıla (GSMH ve GSYİH) nedir?," <http://www.cihanbarut.com/ekonomi.html>, son erişim tarihi: 05.05.2016.
5. **Koç, E.** 2001. "Türkiye'de Sanayileşme ve Sosyo-Ekonomik Gelişme Durumu," *Tekstil İşveren Dergisi*, sayı 253, s. 36-39.
6. ileilgili.org. "Sanayi nedir," <http://nedir.ileilgili.org/sanayi-nedirnedemek-ileilgili-bilgiler.html>, son erişim tarihi: 14.06.2016.
7. **Han, E., Kaya, A. A.** 2006. *Kalkınma Ekonomisi – Teori ve Politika*, Nobel Basımevi, Ankara.
8. iktisatsozlugu.com. "Sanayileşme nedir?," <http://www.iktisatsozlugu.com/nedir-1690-SANAY%C4%B0LE%C5%9EME>, son erişim tarihi: 14.06.2016.
9. neokur. "Sanayileşme Nedir?," <http://www.neokur.com/alfabe/a/26480/sanayilesme-nedir?>, son erişim tarihi: 14.06.2016.
10. **Karlık, S. R.** 2002. *Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişim, Yapısal ve Sosyal Değişim*, 7. Basım, Beta Basım, İstanbul.
11. **Bayülken, Y.** 2012. *Makine İmalat Sanayi Sektör Araştırması*, Yayın No: MMO/591, Makine Mühendisleri Odası Oda Raporu, Ankara.

12. Ekodialog. “İthal İkamesi,” http://www.ekodialog.com/Konular/ithal_ikame.html, son erişim tarihi: 14.06.2016.
13. Notsehri. “Sanayileşme Nedir?,” <http://www.notsehri.com/sanayilesme-nedir-210122/>, son erişim tarihi: 14.06.2016.
14. **Ertek, T.** 2016. Temel Ekonomi (Basından Örneklerle), Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.
15. **Meydan, S.** 2017. “Yüzlerce Yıllık Prangaları Kıran, Yoktan Bir Ülke Kuran Cumhuriyet,” Sözcü Gazetesi (06.02.2017), <http://www.sozcu.com.tr/2017/yazarlar/sinan-meydan/yuzlerce-yillik-prangalari-kiran-yoktan-bir-ulke-kuran-cumhuriyet-1661949/>, son erişim tarihi: 06.02.2017.
16. **Korkmaz, E.** 2017. “Ekonomide Kurtuluş Savaşı,” Yeniçağ Gazetesi (30.10.2016), <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/ekonomide-kurtulus-savasi-40293yy.htm>, son erişim tarihi: 09.02.2017.
17. T. C. Kalkınma Bakanlığı. “Genel Ekonomik Hedefler ve Yatırımlar,” <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/GenelEkonomikHedeflerveYat%C4%B1r%C4%B1mlar.aspx>, son erişim tarihi: 02.03.2016.
18. The World Bank. “Gross Domestic Produce (GDP) per Capita for all Countries” <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>, son erişim tarihi: 02.03.2016.
19. T. C. Kalkınma Bakanlığı. Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/YillikProgramlar/Attachments/24/2015_program%C4%B1_15_12_2014.pdf, son erişim tarihi: 16.02.2016.
20. The World Bank. “Gross Domestic Produce (GDP) for all Countries,” <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?page=2>, son erişim tarihi: 16.02.2016.
21. TÜİK. GSYİH, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1105, som erişim tarihi: 05.06.2016
22. **Şirin, S. R.** 2016. Yol Ayrımındaki Türkiye Ya Özgürlük Ya Sefalet, Doğan Kitap, İstanbul.
23. **Sönmez, M.** 2016. “Sanayinin Sorunları ve Analizleri (XXII) - Sanayide Küçülmeye Doğru,” Mühendis ve Makina Dergisi, cilt 57, sayı 683, s. 22-31.
24. **Korkmaz, E.** 2017. “Krizler Geçer, Tahribatı Kalır,” Yeniçağ Gazetesi, <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/krizler-gecer-tahribati-kalir-41435yy.htm>, son erişim tarihi: 03.05.2017.
25. **Korkmaz, E.** 2016. “Günlük Kararlarla Ekonomi Yönetilmez,” Yeniçağ Gazetesi (28.12.2016), <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/gunluk-kararlarla-ekonomi-yonetilmez-41057yy.htm>, son erişim tarihi: 28.12.2016.
26. **Korkmaz, E.** 2017. “Geleceğimiz İpotek Altına Alındı,” Yeniçağ Gazetesi (12.04.2017), <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/gelecegimiz-ipotek-altina-alindi-42380yy.htm>, son erişim tarihi: 20.04.2017.
27. **Korkmaz, E.** 2017. “Dünyaya Rahat mı Battı?,” Yeniçağ Gazetesi (13.01.2017), <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/dunyaya-rahat-mi-batti-41254yy.htm>, son erişim tarihi: 09.06.2016.
28. **Korkmaz, E.** 2017. “Öncelikli Sorun: Döviz,” Yeniçağ Gazetesi, <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/oncelikli-sorun-doviz-42575yy.htm>, son erişim tarihi: 27.04.2017.

29. **Duru, K.** 2015. “Finansal Kırılganlık Göstergeleri ve Türkiye Uygulaması,” Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisadi ve Mali Analiz Anabilim Dalı, Ülke Analizi Ders Notu, <http://www.kivancduru.com/wp-content/uploads/2015/01/Finansal-K%C4%B1r%C4%B1lganl%C4%B1k-G%C3%B6stergeleri-ve-T%C3%BCrkiye-Uygulamas%C4%B1.pdf>, son erişim tarihi: 17.04.2017.
30. **Özyıldız, H.** 2014. “Kırılganlık Göstergeleri,” <http://www.hakanozyildiz.com/2014/02/krlganlk-gostergeleri.html>, son erişim tarihi: 17.04.2017.
31. **TUİK.** “Ekonomik Kırılganlık Endeksi,” www.tuik.gov.tr/PreIstatistikMeta.do?jsessionid...?istab_id=9018, son erişim tarihi: 17.04.2017.
32. **TUİK.** “Ekonomik Kırılganlık Endeksi,” www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?jsessionid355184872?istab_id=9018, son erişim tarihi: 17.04.2017.
33. **Esen, E.** 2017. “Kırılgan Ülkeler Liginde Şampiyon Olduk,” Sözcü Gazetesi, <http://www.sozcu.com.tr/2017/ekonomi/kirilgan-ulkeler-liginde-sampiyon-olduk-1706275>, son erişim tarihi: 12.04.2017.
34. **Korkmaz, E.** 2017. “Türkiye En Kırılgan Ülke Olmamalıydı,” Yeniçağ Gazetesi (02.03.2017), <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/turkiye-en-kirilgan-ulke-olmamaliydi-41869yy.htm>, son erişim tarihi: 12.04.2017.
35. **Korkmaz, E.** 2017. “Yarınlarımızı Kurtarmalıyız,” Yeniçağ Gazetesi (03.03.2017), <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/yarinlarimizi-kurtarmaliyiz-41881yy.htm>, son erişim tarihi: 12.04.2017.
36. **Korkmaz, E.** 2017. “Büyüme Hedefi Kağıt Üstünde Kalacak,” Yeniçağ Gazetesi, <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/buyume-hedefi-kagit-ustunde-kalacak-36872yy.htm>, son erişim tarihi: 04.05.2017.
37. **Korkmaz, E.** 2017. “Dünya Nereye? Biz Nereye?,” Yeniçağ Gazetesi, <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/dunya-nereye-biz-nereye-39193yy.htm>, son erişim tarihi: 03.05.2017.
38. **Muratoğlu, M.** 2016. “500 Sanayi Devi Bir Hap Etmiyor,” Sözcü Gazetesi, <http://www.sozcu.com.tr/2016/yazarlar/murat-muratoglu/500-sanayi-devi-bir-hap-etmiyor-1269031>, son erişim tarihi: 10.05.2017.
39. **Korkmaz, E.** 2017. “Leyleğin Ömrü,” Yeniçağ Gazetesi, <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/leylegin-omru-42662yy.htm>, son erişim tarihi: 08.05.2017.
40. **Türkmen, N.** 2017. “Enflasyon Canavarı Uyandı,” Sözcü Gazetesi, <http://www.sozcu.com.tr/2017/yazarlar/nedim-turkmen/enflasyon-canavari-uyandi-1832110>, son erişim tarihi: 05.05.2017.
41. **Esen, E.** 2016. “Türkiye Teknolojik Ürün İhracatında Sınıfta Kaldı,” Sözcü Gazetesi (07.09.2016).
42. **Uras, G.** 2016. “3 Milyon İşyeri 14 Milyon İşçi,” Milliyet Gazetesi (29.12.2016), <http://www.milliyet.com.tr/3-milyon-isyeri-14-milyon-isci-ekonomi-ydetay-2369519/>, son erişim tarihi: 15.02.2016.